

DESACCENTUACIÓ NO ESTÀNDARD EN CATALÀ: ESTRATÈGIES PER AL DOBLATGE

MONTserrat FORCADELL

Universitat de Barcelona, Departament de Filologia Anglesa i Alemanya

Correspondència: Gran Via de les Corts Catalanes 585, 08007 Barcelona

Tf.: 934 035 678 / 696 463 994

forcadell@ub.edu

ORCID ID: 0000-0003-1364-8781

Resum

El català presenta un patró estricte quant a la ubicació de l'accent oracional: la prominència entonativa s'associa amb la posició final de la clàusula (VALL-DUVÍ 1992, 1994, 2008). A diferència de l'anglès (i de l'espanyol, fins a cert punt), el català no compta amb l'estratègia anomenada «accent-shift *in situ*» (desplaçament de l'accent dins de l'oració) per tal de marcar el focus. Per exemple, l'oració «I don't HAVE the tickets» presenta desplaçament de l'accent primari sobre el verb *have*. En català, això no és possible ja que la seqüència «les entrades», la qual segueix l'element accentuat («tinc») queda dislocada i consegüentment desaccentuada: «No les TINC, les entrades». Per tant, en català, el material desaccentuat que segueixi l'accent primari apareixerà forçosament en una posició de dislocació fora de l'oració. Aquest isomorfisme entre prosòdia i estructura restringeix el tipus de seqüències que poden quedar desaccentuades després de l'accent principal. Malgrat que els complements i els adjunts poden quedar desaccentuats (i.e., dislocats, i per tant, amb el corresponent clíctic de represa dins l'oració, si es requereix), a nivell sintagmàtic, la desaccentuació està molt restringida. Aquest article identifica patrons prosòdics no estàndard en textos catalans producte del doblatge majoritàriament de l'anglès, i alhora ofereix diverses estratègies per tal de transferir adequadament estructures informativament marcades, que són les que poden provocar aquests patrons no estàndard. Tenir present tant els contrastos entre llengües com els recursos per codificar els missatges que cada llengua ofereix en els respectius inventaris afavoreix la millora de la qualitat del producte final. Les dades analitzades provenen, en la major part, de textos anglesos doblats al català emesos per TV3.

Paraules clau

desaccentuació, doblatge, accent oracional, dislocació, prosòdia, contrast anglès-català

Abstract: NON-STANDARD DEACCENTING IN CATALAN: DUBBING STRATEGIES

Catalan presents a strict pattern in terms of primary accent assignment: pitch prominence is associated with core clause final position (VALLDUVÍ 1992, 1994, 2008). Hence, unlike English (and Spanish, to a certain extent), Catalan cannot resort to accent-shift in situ to mark the focus. For instance, the sentence “I don’t HAVE the tickets” shows an accent-shift onto the verb have. In Catalan, this is not possible since the sequence “les entrades”, which follows the accented element (“tinc”), is forced to a dislocated (deaccented) position: “No les TINC, les entrades”. Therefore, deaccented material following primary accent will appear in a dislocated position. This strict isomorphism between prosody and sentence structure restricts the type of strings that may be deaccented after the primary accent. Although verbal complements and adjuncts may be deaccented (i.e., dislocated, binding the corresponding clitic in the clause when required), linguistic material inside phrases is usually non-deaccentable. This paper identifies faulty prosodic patterns in texts dubbed into Catalan mainly from English, and at the same time provides a variety of syntactic strategies to properly transfer informationally-marked structures, which might trigger such non-standard patterns, onto the Catalan target text. Awareness of both the contrasts between languages and also the resources available in the inventory of the target language will improve the quality of the final product. The data are mainly from English texts dubbed into Catalan broadcast by TV3, the Catalan National Television Corporation.

Key Words

deaccenting, dubbing, primary accent, dislocation, prosody, English-Catalan contrast

1. INTRODUCCIÓ

En català, el focus de l’oració s’associa amb l’accent oracional. Contràriament a allò que succeeix en anglès, el català no pot desplaçar l’accent *in situ*, és a dir, dins de l’àmbit de l’oració, sense alterar-ne l’estructura sintàctica, ja que la prominència entonativa s’associa necessàriament amb la frontera dreta de la clàusula (VALLDUVÍ 1992, 1994). Per tant, un ítem focal (i.e., accentuat) marcarà posició final d’oració, deixant tot el material que el pugui seguir en una posició de dislocació. Per exemple, en l’oració «No les TINC, les entrades», la seqüència «les entrades» es troba en posició de dislocació i, per tant,

està desaccentuada, ja que segueix la forma verbal *tinc*, la qual recull l'accent primari d'aquesta oració.

Aquest isomorfisme estricte entre prosòdia i estructura restringeix el tipus de seqüències que poden aparèixer desaccentuades després de l'ítem que rep l'accent. Per tant, quan es tracta amb oracions que presenten una posició marcada (desplaçada) de l'accent dins l'oració, com pot succeir en anglès (una estructura pragmàticament equivalent a l'exemple en català del paràgraf anterior podria ser «I don't HAVE the tickets», amb la posició de l'accent primari desplaçat), els traductors han d'evitar el calc de patrons prosòdics que poden vulnerar el patró prosòdicoestructural propi del català, ja que el català ha de recórrer a estratègies sintàctiques.

L'objectiu d'aquest article és doble: a) descriure els contextos que poden esdevenir paranyos a l'hora de transferir al català les oracions que presenten una posició marcada de l'accent (accent-shift *in situ*) en el text original, i així evitar que seqüències no desaccentuables ho esdevinguin; i b) oferir alternatives estàndard a aquestes seqüències no desaccentuables en català per tal de no minvar la qualitat del text d'arribada.

Els exemples que il·lustren els diferents fenòmens no estàndard s'han extret d'emissions de TV3. Les dades són producte del doblatge al català. Els exemples tractats són majoritàriament de sèries angleses per dues raons: a) bona part de les sèries doblades al català ho són de l'anglès, i b) l'anglès fa molt sovint ús de l'estratègia prosòdica de desplaçament d'accent (accent-shift *in situ*) per marcar el focus, la qual pot ser que sigui (inconscientment) calcada en el procés de doblatge. Alguns exemples són producte també del doblatge de l'espanyol, que, fins a cert punt, també compta amb el desplaçament d'accent dins l'oració en el seu inventari d'estratègies marcades.

2. LA RELACIÓ ENTRE LA PROSÒDIA I L'ESTRUCTURA EN CATALÀ

El català presenta un patró estricte quant a la posició de l'accent oracional (accent primari). El patró prosòdic del català va íntimament

lligat a l'estructura sintàctica ja que el català recorre a la sintaxi per tal d'expressar la partició entre la informació nova (temàtica) i la informació vella (remàtica). Per tant, en català, el nivell informatiu de la llengua es plasma directament sobre l'estructura de l'oració (VALLDUVÍ 1992, 1994, 2008), mentre que altres llengües, com ara l'anglès, poden reflectir aquesta distinció mitjançant la prosòdia (SELKIRK, 1984; ROCHEMONT 1998). Així doncs, l'anglès fa un ús predominant de l'estratègia prosòdica de desplaçament d'accent (accent-shift *in situ*), situant l'accent primari (anomenat *A accent* a Jackendoff (1972) i associat amb el to [H*]) sobre aquell element que es vol marcar específicament com a focus.¹

Seguint Vallduví, és generalment acceptat que, en català, l'ítem que rep la prominència entonativa és l'últim element accentuable del rema i marca límit oracional, de manera que el material lingüístic que pugui seguir aquest element accentuat quedarà desaccentuat, i per tant, en una posició de dislocació. Això vol dir que el material que segueixi l'element que porta l'accent es considerarà, en termes pragmàtics, com a part del tema i, en termes sintàctics, situat fora del nucli oracional, la qual cosa pot requerir la presència d'un clític de represa dins de la clàusula per tal de satisfer les necessitats de subcategorització del verb.²

Si considerem, per exemple, la resposta de B en el diàleg d'(1), veurem que l'objecte temàtic *les entrades*, que es troba en una posició desaccentuada (ja que segueix l'ítem accentuat *TINC*) i, per tant, dislocada, és coreferencial al clític *les* dins l'oració, tal com indiquen els subíndexos.³

1. Per una aproximació a l'emalatge informatiu, vegeu, entre d'altres, Erteschik-Shir (2007) i Zimmermann & Féry (2010). Pel català, vegeu també Vallduví & Zarcharski (1994), Vallduví & Engdahl (1996), Vallduví & Vilkkuna (1998) i Villalba (1996, 2009).

2. En català, els subjectes no tenen clític associat; només els subjectes de verbs inacusatius en tenen (*en/ne/n'*): «N_i'arriben pocs, de turistes_j». En posició dislocada, les seqüències que requereixen clític de represa dins l'oració són: els complements del verb (o parts dels complements), alguns adjunts oracionals, i alguns postmodificadors del nom i de l'adjectiu majoritàriament (FORCADELL 2007).

3. Les comes marquen límit d'oració, i les majúscules, l'ítem sobre el qual recau l'accent oracional.

- (1) (A: Ensenya'm les entrades)
 B: [No les; TINC,] les entrades;

La dislocació també pot anar cap a l'esquerra («Les entrades, no les; TINC»), però nosaltres ens centrarem en la dislocació a la dreta (que anomenarem «dextralocació»), ja que aquest article s'encarrega de la descripció de les seqüències que no poden quedar desaccentuades després de l'accent primari; és a dir, al marge dret de l'oració.

En l'exemple d'(1), la seqüència «les entrades» pot quedar desaccentuada, i ocupar una posició dislocada, perquè és un complement verbal. Si comparem l'exemple no gramatical de (2) (sense clíctic de represa) amb el seu equivalent gramatical anglès de (3) veurem que, com que en anglès l'ítem que porta l'accent primari no marca necessàriament límit d'oració, el material que segueix aquest element accentuat no es troba en posició dislocada, amb la qual cosa pot continuar satisfent les necessitats del verb, ja que l'accent s'ha desplaçat *in situ* (i.e., dins de l'oració). Per tant, en català, l'alternativa estàndard de l'estratègia anglesa de desplaçament d'accent, que veiem a (3), és la dislocació a la dreta, o dextralocació, com es mostra a (1B).

- (2) B: *No TINC les entrades

- (3) B: [I don't HAVE the tickets]

Sigui quin sigui el valor pragmàtic específic del material dislocat, hi ha acord entre els lingüistes en considerar que té valor temàtic.⁴ Per tant, el consens general quant al valor informatiu del material dextralocat és que representa informació que ha estat evocada (implícitament o explícita) en el pre-text. És a dir, informació vella o que es pot inferir, i, per tant, que el parlant creu que forma part de l'estadi epistèmic de l'interlocutor (PRINCE 1981).

4. Per la funció d'«afegitó» (*afterthought*) de la dextralocació, vegeu, per exemple, Geluykens (1987); com a codificadora de tòpics, Gundel (1985) i Ziv & Grosz (1994); i com a estratègia sintàctica per codificar una instrucció del nivell informatiu de la llengua que marqui el material com a temàtic, Vallduví (1992).

En català només un accent es percep amb la màxima prominència entonativa en cada oració (PRIETO 2002). En anglès, a diferència del català, coexisteixen diferents tipus d'accents (BOLINGER 1989, ZACHARSKI 1993), i l'accent primari pot anar associat a altres funcions diferents de la de marcar la partició tema-remà (estructura informativa) com ara la de marcar la partició «restringidor-nucli» (estructura quantificacional; vegeu Vallduví & Zacharski (1994)). Tot això fa que la prosòdia sigui substancialment complexa, en anglès.⁵ En català, però, l'isomorfisme entre estructura i prosòdia fa que la posició de l'accent oracional sigui especialment rellevant perquè té un correlat sintàctic directe.

Si considerem l'espanyol, l'equivalent de B en l'exemple de (2), que trobem a (4), té dues alternatives tal com indiquen els claudàtors: a) amb presència de clític, amb l'objecte *las entradas* en posició de dextralocació (4a), i b) amb absència de clític, amb l'objecte desaccentual en posició canònica (*in situ*) (4b). Això vol dir que l'espanyol compta amb dues estratègies diferents per codificar el mateix missatge: la dextralocació (estratègia sintàctica) de (4a), i el desplaçament d'accent *in situ* (estratègia prosòdica) de (4b), com en anglès.⁶

- (4) a.B: [No las_i TENGO,] las entradas;
 b.B: [No TENGO las entradas]

Així doncs, l'espanyol, com l'anglès, sembla ser més flexible quant a la possibilitat de desplaçar l'accent dins l'oració. El català, però, presenta un mapatge directe del valor informatiu del material lingüístic sobre l'estructura de l'oració, de manera que les posicions de dislocació codifiquen el material temàtic, ja que aquest material no podrà romandre en el si de l'oració precisament per la seva condició informativa. Així és com es comporta el català estàndard. Malgrat això, l'accent primari de les oracions originals angleses de vegades es

5. Per exemples i discussió sobre la dificultat de classificació de certes dades amb patrons que no responen netament als models bàsics de posició de l'accent en anglès (com ara el «default accent»), vegeu, per exemple, Ladd (1980), Fuchs (1984), i Hirschberg (2004).

6. Vegeu Zubizarreta (1998) per detalls sobre la dislocació en espanyol i funcions associades.

calca i apareix situat en l'element equivalent de l'oració traduïda al català. Considerem, per exemple, les oracions de (5) i (6), que presenten material desaccentuat *in situ* en anglès i espanyol, respectivament, i comparem-les amb les ocurrencies no estàndard en les versions doblades al català de (7a-b).

- (5) [F23/*Fawlty Towers*] (BAS.: 'All fixed. Two salads' Tot a punt. Dues amanides / SIB.: Basil? / BAS.: 'Dear?' Sí, amor?)
SIB.: Mr Hamilton HAS his Waldorf salad, dear'
- (6) [F39/anunci Neutrex Blanco Puro/maig, 06]
(Con los lavados la ropa pierde su blanco.) Neutrex Blanco Puro RECUPERA el blanco de tu ropa
- (7) a. *El senyor Hamilton ja TÉ l'amanida Waldorf.
b. *Neutrex Blanco Puro RECUPERA el blanc de la roba.
- (8) a. El senyor Hamilton ja la TÉ, l'amanida Waldorf.
b. Neutrex Blanco Puro el RECUPERA, el blanc de la roba.

Veiem que les versions estàndard equivalents de cadascuna d'elles demanen una dextralocació com les de (8a-b). L'ocurrència de (7a) és resultat del doblatge de l'oració de (5), extreta de la sèrie de televisió anglesa *Fawlty Towers*. La de (7b) és la versió catalana d'un anunci emès per TV3, el qual va ser emès també en espanyol (6).⁷

A més dels casos de (2) i de (7a-b), on es calca l'estratègia prosòdica anglesa de desplaçament d'accent, també es poden produir patrons no estàndard quan la desaccentuació es produeix no a nivell de l'oració, sinó dins d'un sintagma. És a dir, com que l'ítem que porta l'accent marca el límit dret de l'oració, la desaccentuació no podrà ocórrer (generalment) dins d'un sintagma. En conseqüència, si aquesta premissa no s'observa, la desaccentuació pot provocar fenòmens

7. Si bé és cert que una dislocació en el context de 8 (b) pot semblar excessivament marcada, l'equivalent estructural de l'oració en castellà requereix una estructura dislocada en català. Vegeu la secció 4.4 per opcions alternatives.

prosòdics no estàndard. En l'oració de (9), per exemple, l'accent primari s'ha «anticipat» situant-se en un element que es troba ubicat abans de l'últim element del rema. Això fa que el material que segueix aquest element accentuat sigui forçat a ocupar una posició dislocada ja que queda desaccentuat. És a dir, a l'exemple de (9), el nucli nominal *experts*, que està accentuat, força la desaccentuació del seu postmodificador *anticaspa*, la qual cosa dona com a resultat un patró no estàndard. El postmodificador no pot quedar desaccentuat per dues raons: a) pragmàtica: no codifica informació temàtica, i, b) lingüística: els postmodificadors adjectivals simples no es poden desaccentuar, ja que la desaccentuació es produiria dins del sintagma, i en aquest àmbit està molt restringida (tal com diem i descriurem breument en la secció següent). Per tant, malgrat que la seqüència desaccentuada fos temàtica, no es podria desaccentuar ja que altrament violaria el requisit lingüístic apuntat a (b).

- (9) [F28/anunci H&S/TV3/maig 06]
 a. *Recomanat pels EXPERTS anticaspa.
 b. Recomanat pels experts ANTICASPA.

Aquest article no tracta els fenòmens que violen la prosòdia catalana pel fet de presentar una seqüència que és desaccentuable però falla a l'hora de presentar un clíctic de represa dins de l'oració i, per tant, calca l'estratègia prosòdica de desplaçament d'accent *in situ*, com podria succeir a les oracions de (2) i (7a-b). Aquest article identifica patrons prosòdics que presenten seqüències desaccentuades que no ho poden ser, perquè la desaccentuació es fa dins del sintagma mateix. Alhora, aquest article també ofereix les corresponents alternatives estàndard. Vegem abans les restriccions de la desaccentuació dins del sintagma en una mica més de detall.

3. SEQÜÈNCIES NO DESACCENTUABLES

A diferència de l'anglès, en les oracions catalanes, només es percep un accent amb màxima prominència (PRIETO 2002). En anglès,

però, les oracions poden tenir accents secundaris tal com mostren Vallduví i Zacharski (1994: 19) en l'exemple reproduït i adaptat a (10) i (11). En l'exemple de (10B), la paraula *doctorate* està desaccentuada per haver estat esmentada prèviament per l'interlocutor de B (10A) i, principalment, per seguir l'ítem que rep l'accent secundari, el qual estableix un contrast entre dos elements temàtics («Mary» i «Anna»). Això no és possible en català. Tal com veiem a (11), *Maria* i *Anna* no reben cap accent secundari i l'accent oracional s'ubica en els elements remàtics a final de cadascuna de les oracions (*química* i *dret*, respectivament). La partició tema-remà és la mateixa en ambdues llengües, però la realització estructural és diferent.

- (10) A: I didn't know both of them have a doctorate... ('No ho sabia, que totes dues tenen un doctorat')⁸
 B: Yes, but MARY's doctorate is in CHEMISTRY and ANNA's doctorate is in LAW.

- (11) B: Sí, però el doctorat de la Maria és de QUÍMICA i el (doctorat) de l'Anna és de DRET.

Els constituents desaccentuables en català són els adjunts, els complements verbals, i els postmodificadors (sintagmàtics o oracionals) de nuclis nominals i adjectivals (FORCADELL 2007). En aquests casos, els constituents desaccentuats quedaran en posició de dislocació, la posició que aixopluga material desaccentuat i temàtic, com hem vist a la secció 2. Per tant, llevat que es tracti d'expressar una funció de contrast metalingüístic (per la qual es corregeix de manera directa una pressuposició errònia de l'interlocutor),⁹ l'accent no pot recaure en un ítem que no pugui marcar final d'oració. Així doncs, els premodificadors i ítems gramaticals com ara els determinants i les preposicions

8. La traducció al català és meua.

9. Un exemple de correcció metalingüística el trobem a l'oració de B en el diàleg següent, amb l'accent en el nom *te*, per contrastar i corregir la pressuposició incorrecta d'A, segons la qual B volia un cafè (amb llet):

A: El cafè amb llet ja està llest.

B: Vull un TE amb llet.

simples, per exemple, no poden portar l'accent oracional, ja que això suposaria deixar en posició desaccentuada un nucli nominal, tal com succeeix a l'oració de (12). L'accentuació del demostratiu *aquest* no és estàndard. Les alternatives són o bé la ubicació de l'accent oracional en el nucli nominal *edifici* (12b) o bé la dislocació d'aquest nucli (12c).¹⁰

- (12) [F24/Sí, *Ministre* (Yes, Minister)]
 a. FRA.: (Necessito un despatx aquí) *En AQUEST edifici!
 b. En aquest EDIFICI.
 c. En AQUEST, d'edifici.

Vegeu també el cas del adjectiu específicatiu, els quals en català apareixen en posició predicativa. Si comparem els exemples de (13b) i (14b), adaptats de Vallduví & Zacharski (1994), veurem que a (13b) la posició de l'accent sobre els adjectius (*blava* i *vermella*) és gramatical en totes dues oracions coordinades, ja que els adjectius apareixen en posició final. Ara bé, a l'exemple de (14b), la posició de l'accent en la paraula *vestit* (que equival a l'ítem que el porta en la versió anglesa, *dress*) no és estàndard, ja que provoca la desaccentuació de l'adjectiu *negre* en la segona oració coordinada. Cal, doncs, que l'accent oracional s'ubiqui en l'adjectiu mateix (14c), encara que estigui repetit.

- (13) a. I got him a blue SHIRT and I got her a RED shirt.
 b. A ell li vaig comprar una camisa BLAVA i a ella (li vaig comprar) una camisa VERMELLA.
- (14) a. ANN is wearing a black SKIRT and CLARA is wearing a black DRESS.
 b. L'Anna es posarà una faldilla NEGRE i... #la Clara es posarà un VESTIT negre.
 c. (...) i la Clara es posarà un vestit NEGRE.

10. Els quantificadors (elements que es troben previs al nucli nominal i dins d'un sintagma) poden hostatjar l'accent però només si pertanyen a un sintagma el nucli del qual sigui o bé un objecte dislocat (i) o bé el subjecte d'un verb inacusatiu (ii):

(i) En tinc TRES, de gats.
 (ii) En van venir TRES, de gats.

Així mateix, els adjectius en posició de premodificació no poden rebre l'accent, perquè la desaccentuació del nucli nominal que premodifiquen no és possible, ni tal sols quan hi ha repetició d'aquest nucli, tal com mostra l'exemple de (15a) extret i adaptat de Vallduví & Engdahl (1996: 507). L'accent ha de recaure en el nom *secció*, com ho fa a (15b). En anglès, contràriament a allò que succeeix en català, l'accentuació dels premodificadors adjectivals no és només possible sinó que en alguns contextos és obligatòria per raons semàntiques. Considereu els exemples de (16), que pertanyen a Bolinger (1972). En les oracions de (16a-c), els premodificadors han de rebre l'accent perquè els seus respectius nuclis nominals són semànticament febles (aporten poca càrrega lèxica i són altament predictibles en els contextos en què es troben) si els comparem amb els nuclis nominals semànticament forts de les oracions entre parèntesis (*plant* 'infiltrat', *insects* 'insectes' i *barn* 'graner'), els quals sí que han de rebre l'accent ja que tenen una càrrega lèxica substancial precisament per no ser previsibles.

(15) a. Això ho tractaré a la primera SECCIÓ i #allò ho tractaré a la SEGONA secció.

b. Això ho tractaré a la primera SECCIÓ i allò ho tractaré a la segona SECCIÓ.¹¹

(16) a. It's a GERANIUM plant (vs He's an FBI PLANT)

b. Those are CRAWLING things (vs Those are crawling INSECTS)

c. I'm going over to the DOCTOR'S place (vs I'm going over to the doctor's BARN)

Per acabar, les formes complexes del verb també es poden trobar en contextos de desaccentuació no estàndard.¹² La seqüència auxiliar

11. A la secció 3, veurem que hi ha dues alternatives més: a) omissió del nucli nominal (i), i b) dextralocació d'aquest nucli (ii):

(i) (...) i això ho tractaré a la SÈGONA.

(ii) (...) i això ho tractaré a la SEGONA, de secció.

12. Per una descripció sobre concatenants i clítics de represa vegeu Forcadell (2007: 152-159; 2015).

modal+infinitiu pot presentar dos patrons prosòdics: a) accent en l'auxiliar modal; i b) accent en la forma lèxica del verb (infinitiu). La partícula modal d'aquesta estructura concatenant només hostatjarà l'accent si expressa focus contrastiu. Compareu, per exemple l'oració de (17a), que presenta focus contrastiu en el modal (*POTS*), i (17b), amb focus contrastiu en l'infinitiu (*DIR-LES*). L'oració de (17b) és ambigua, tal com proven les dues oracions coordinades que trobem entre parèntesis: totes dues són vàlides com a text que la pot seguir. L'oració de (17a), però, no ho és, d'ambigua: només pot expressar focus contrastiu en el modal.

- (17) a. No *POTS* dir aquestes coses (però vols dir-les)
 b. No pots *DIR-LES*, aquestes coses (però pots pensar-les/
 però vols dir-les.)

Val a dir que, malgrat que els complements dislocats requereixen un pronom de represa dins l'oració (com, per exemple, el clític *les* a l'oració d'(1): *No les; TINC, les entrades;*), els sintagmes verbals desaccentuats com *dir aquestes coses* a (17a) no van associats a cap clític i, per tant, no estan coreferenciats amb cap clític (vegeu nota 12).

A la secció següent revisarem aquests i altres contextos lingüístics i en donarem les alternatives gramaticals, agrupant-les en quatre opcions diferents. Ser conscients dels contrastos entre llengües i evitar l'empobriment de la qualitat del producte traduït ajudarà a no afavorir la proliferació de patrons prosòdics que s'estan obrint pas en el català actual (FORCADELL 2007, 2013, 2015). Si aquests patrons fan fortuna, hi pot haver un canvi lingüístic substancial ja que, en català, la prosòdia va lligada a l'estructura de l'oració, a la sintaxi.¹³

13. Vegeu Forcadell (2013, 2014) per resultats concrets i estadístics sobre el grau d'incidència del calc estudiat en el corpus analitzat.

4. DESACCENTUACIÓ NO ESTÀNDARD I ALTERNATIVES

Les dades d'aquesta secció s'han organitzat d'acord amb les quatre estratègies, en català estàndard, alternatives a les ocurrencies que presenten desaccentuació no estàndard. Els exemples que es donen de cadascuna d'elles mostren que cada fenomen té la seva alternativa corresponent. Tanmateix, en alguns casos hi ha més d'una alternativa possible per un mateix context.

Presentem les quatre opcions alternatives al patrons no estàndard de desaccentuació dins del sintagma en català en ordre de productivitat: a) ubicació de l'accent en posició final, b) canvi d'ordre de paraules, c) dextralocació, i d) omissió de la seqüència desaccentuada. A l'exemple (18), on el parlant dóna instruccions al seu interlocutor sobre cap a quina direcció s'ha de moure, hi veiem un patró no estàndard (18a), el qual il·lustra cadascuna d'aquestes quatre opcions (18b-e), que tractarem en aquesta secció. Malgrat que la ubicació de l'accent en el possessiu de l'exemple (18a) ha estat motivada possiblement pel desig d'expressar emfàticament un contrast entre «possessors», el possessiu no pot hostatjar l'accent oracional (com hem vist a la secció 3), ja que provocaria desaccentuació dins del sintagma.

(18) [F39/anunci Frenadol/TV3].

- a. (A: Més a la dreta!) *No a la TEVA dreta. *A la MEVA dreta.
- b. B: No a la teva DRETA.
- c. B: No a la dreta TEVA.
- d. B: No a la TEVA, de dreta.
- e. B: No a la TEVA.

Fixem-nos que, per totes quatre alternatives (18b-e), la traducció del segon sintagma nominal (*«A la MEVA dreta») seria «A la MEVA», amb l'omissió del nucli, ja que és clarament temàtic i se'n pot prescindir completament. La repetició d'aquesta traducció en cadascuna de les alternatives restants s'evita per tal de simplificar l'exemple i centrar-nos en la seqüència que il·lustra les quatre estratègies.

Val a dir que, contràriament a allò que es podria pensar, l'accent sobre el possessiu en l'exemple de (18a) no és motivat per l'expressió d'una funció de correcció metalingüística.¹⁴ De fet, la versió espanyola d'aquest anunci televisiu presenta l'accent en el nucli nominal: «No a tu DERECHA. A mi DERECHA!» (és a dir, en posició final), no pas sobre el possessiu, que és on s'ubicaria si s'hagués volgut expressar aquesta correcció en la versió en espanyol, ja que l'espanyol és més flexible quant a la possibilitat de desplaçar l'accent *in situ*.

4.1. Accent oracional en posició final

Les parts de l'oració que més freqüentment es troben involucrades en ocurrències que presenten calc de desplaçament d'accent *in situ* dins el sintagma són els noms (en noms compostos), els adjectius i predeterminants (sovint amb valor quantificador), les partícules interrogatives, i els auxiliars de les estructures concatenants i les formes complexes del verb.

Els noms compostos són de naturalesa diversa segons els ítems lingüístics que en formin part (un prefix, un altre nom, un adjectiu). En cap cas, però, l'accent oracional no pot anar en posició «anticipada» i deixar, conseqüentment, la segona part del compost en posició desaccentuada. D'acord amb les regles morfològiques de formació de paraules, en català, l'accent s'ha d'ubicar en l'últim element del compost. Per tant, la posició de l'accent en l'adjectiu *llarg* a l'oració de (19b), per exemple, extreta d'un episodi de la sèrie anglesa *Els Roper*, ha estat probablement calcada de la posició que té en la versió original (*George and Mildred*): «Well, this is a LONG circuit», amb l'accent a la paraula equivalent *long*. L'accent, però, hauria de recaure en el segon element del compost (*circuit*), tal com es mostra a (19c).

- (19) [F23/*Els Roper*] (En George mira d'arreglar un tall de corrent elèctric)
 a. (GEO.: En saps gaire, tu, d'electricitat? / MIL.: No gaire / GEO.: Però saps que és un curtcircuit, no?)

14. Vegeu un exemple de correcció metalingüística a la nota 9.

- b. *Doncs, aquest és un LLARGcircuit.
- c. Doncs aquest és un llargCIRCUIT.

Malgrat que es podria argumentar que l'accent recau en la primera part del compost per tal d'expressar un contrast que busca produir un efecte humorístic, aquest efecte també s'aconseguiria amb la ubicació de l'accent en posició final, ja que el nom de (19c), *llargcircuit*, és prou xocant en si mateix. A més, l'efecte humorístic també es podria trobar per mitjà d'un canvi d'ordre de paraules per tal que l'ítem que es vol fer ressaltar es trobi en posició final d'oració, estratègia que observaria, de retruc, les regles prosòdiques del català: *Doncs aquest és un circuit LLARG*.

Els adjectius i els predeterminants amb un valor quantificador i/o intensificador també es troben involucrats en ocurrences de nuclis nominals desaccentuats. Per a alguns parlants, l'accent a ítems com *tot* a l'exemple (20), extret de la sèrie americana doblada al català *Ironsíde*, és prou acceptable. Això probablement s'explica per les implicacions semàntiques del quantificadors, els quals sovint es troben en contextos amb alta càrrega emfàtica i, consegüentment, tendeixen a atraure l'accent oracional (FORCADELL 2007: 149-151). No obstant això, com que són elements que precedeixen el nucli, no poden hostatjar l'accent, ja que es provocaria una desaccentuació dins del sintagma del nucli nominal, tal com succeeix a (20).

(20) [F37/*Ironsíde* («The Return of Eleanor Rogers»)]

JUT.: (Per culpa d'aquest coi de bomba,) *se m'ha endarrerit TOT l'horari.

De la mateixa manera, altres tipus de determinants tampoc poden rebre l'accent. El sintagma nominal «un altre plat» a (21a), de la sèrie *Fawltly Towers*, també presenta desaccentuació no estàndard: l'accent oracional hauria de recaure en el nucli nominal *plat*, tal com es mostra a (21b), no pas en el predeterminant *altre*.

(21) [F10/*Fawltly Towers*]

- a. BAS.: ([I doncs, què? Què vol?]) *Un ALTRE plat?
- b. Un altre PLAT?

Finalment, la majoria de postmodificadors de sintagmes nominals i adjectivals poden quedar desaccentuats si són temàtics. Per això, a l'exemple (22a) de la sèrie *Els Roper*, el postmodificador del nucli nominal accentuat (*d'avisos*) no pot. Malgrat que els quantificadors partitius com ara *un munt*, que expressen grau, tendeixen a atraure l'accent (vegeu la secció 4.4), en aquest exemple, el sintagma preposicional *d'avisos* és remàtic. Si fos temàtic, necessitaríem una dextralocació (*Te n_i'hem enviat un MUNT, d'avisos_i*). De fet, l'accent a l'auxiliar *did* en el text original («And you DID get a lot of warnings!») reflecteix un contrast en la polaritat del verb. Per tant, el rema és la negació del pressupòsit que l'interlocutor no ha estat informat de la situació. A més, rebre avisos quan no es paguen les factures es pot considerar part de la informació que és pressuposada en un context on el subministrament elèctric és a punt de ser tallat. El contrast de polaritat, doncs, requereix una estructura que negui aquest pressupòsit: una oració negativa amb l'accent ubicat en l'últim ítem del rema, tal com es mostra a (22b), ja que el contrast no és en la quantitat d'avisos rebuts, sinó en el pressupòsit (erroni) de no haver-ne rebut cap.¹⁵

- (22) [F23/*Els Roper*] (Un treballador de l'empresa elèctrica és a punt de tallar el subministrament elèctric d'en George i la Mildred)
- a. (GEO.: Escolta, com aniria, si et fes un taló ara mateix? TREBALLADOR: Home, l'última vegada ens vas donar un taló i, tal com diu aquí, el banc ens el va retornar! (...))¹⁶ *T'hem enviat un MUNT d'avisos!
- b. (...) T'hem enviat un munt d'AVISOS!¹⁷

La posició de l'accent sobre l'auxiliar *DID* en el text anglès pot haver influït en la ubicació de l'accent en la versió doblada en un in-

15. Una altra solució de traducció més propera a la presència de l'auxiliar *did*, que denota aquesta expressió de polaritat negativa seria: «I no és què no t'hàgim enviat un munt d'AVISOS!»

16. La traducció al català d'aquest context és meva.

17. També pot anar precedit de la frase emfàticament contrastiva «Però si...»: «Però si t'hem enviat un munt d'AVISOS».

tent de sincronització de la força expressiva de l'actor original i la veu de l'actor de doblatge. Malgrat que la posició marcada de l'accent en el text original pugui passar desapercebuda pels traductors, ja que no sempre s'assenyala tipogràficament en el text escrit, la presència de l'auxiliar *DID* en l'exemple de (22) marca la posició de l'accent de manera inequívoca.¹⁸ Per això, cal que els traductors coneguin el valor pragmàtic de la posició de l'accent en el text original i quines són les seves equivalències en la llengua meta en un context concret.

4.2. Canvi d'ordre de paraules

Tal com hem vist a la secció anterior, l'accentuació de premodificadors, que resulta en patrons prosòdics no estàndard, pot tenir com a alternativa estàndard la ubicació de l'accent en el nucli nominal. Tanmateix, les oracions que presenten patrons aliens d'aquesta mena també poden tenir com a alternativa estàndard la reordenació dels elements dins de l'oració; és a dir, el patró pot ser estàndard si el premodificador accentuat canvia de posició. Si el premodificador esdevé un postmodificador, pot ocupar una posició final dins l'oració i rebre l'accent de forma natural. L'oració de (23a), la qual pertany a una sèrie doblada de l'espanyol al català, il·lustra un cas d'accent ubicat en dos premodificadors: el del sintagma preposicional «dels MEUS ostatges», que postmodifica un nucli nominal que fa de subjecte (*problemes*), i el del sintagma nominal «els MEUS problemes», que funciona com a predicatiu. La primera ocurrència requereix la reubicació de l'accent en el nucli nominal *ostatges*, com a (23b). En la segona ocurrència, però, el possessiu s'hauria de convertir en un postmodificador, amb la consegüent caiguda de l'article definit *els*, com a (23c).

- (23) [F06/*De moda*] (DAV.: Vostè no n'ha de fer res.
 a. PER.: S'equivoca.) *Els problemes dels MEUS ostatges són els MEUS problemes.

18. La posició de l'accent s'assenyala, de vegades, amb l'ús de la cursiva en anglès.

- b. els problemes dels meus OSTATGES (...)
- c. (...) són problemes MEUS.

De fet, l'oració encara seria agramatical si es mantingués el mateix ordre de paraules i només es canviés la posició de l'accent, ubicant-lo en l'últim element de la frase (i.e., *«són els meus PROBLEMES»), ja que idiosincràticament els possessius catalans no poden aparèixer en posició de la predeterminació si pertanyen a un constituent que té la funció de predicatiu, com succeeix en aquest cas. Tanmateix, els possessius poden ser predeterminants en constituents que tenen la funció de subjecte o objecte («El meu problema ets tu», «Ella sap el meu problema»).

Altres alternatives al patró prosòdic no estàndard que presenta la segona ocurrència són la dextralocació («són els MEUS, de problemes»), com veurem en la secció següent, i l'omissió de la seqüència desaccentuada amb o sense article definit («són (els) MEUS»), que considerarem a la secció 4.4.

4.3. Dextralocació

L'accentuació d'auxiliars en les formes complexes del verb o en les estructures concatenants pot causar la desaccentuació de seqüències verbals que poden, de fet, ser desaccentuades, però que poden donar com a resultat oracions agramaticals si a l'oració no hi apareix un clític de represa quan hi sigui requerit. A l'exemple de (24), el sintagma verbal *pagar-te això* pot ocupar una posició desaccentuada, i per tant, dislocada, però, com que és un complement del verb, cal que un clític de represa coreferencial (*ho*) aparegui en el nucli oracional (24b).

(24) [F10/*Fawlty Towers*]

- a. BAS.: *Jo ja VOLDRIA pagar-te això, (però és que no puc)
- b. Jo ja ho VOLDRIA, pagar-te això (...)

Així doncs, malgrat que la dextralocació és l'equivalent estàndard dels patrons no estàndard que resulten de la desaccentuació dels de-

pendents verbals (incloent-hi els oracionals) i de la d'alguns postmodificadors de sintagmes nominals i adjectivals, també s'hi pot recórrer quan es vol evitar la desaccentuació no estàndard dins del sintagma. L'exemple de (25), també de la sèrie *Fawlty Towers*, presenta un altre cas clar d'accentuació de premodificador, el qual ja hem identificat com a context productiu de patrons de desaccentuació no estàndard. L'alternativa és la dextralocació, tal com veiem a (26b). A més, la dextralocació s'adequa millor al joc de paraules que s'estableix amb el fet que el comensal ja se n'ha menjat mig, de plat. En la versió anglesa, aquest joc de paraules es reflecteix mitjançant un adjunt («by the look of it» 'pel que es veu') a l'inici de l'oració, que el parlant verbalitza tot mirant-se el plat: «By the look of it, I would say that it is only half uneatable.»

- (25) [F10/*Fawlty Towers*] (COM.: És immenjable!)
 a. BAS.: Bé, *jo diria que MIG immenjable.
 b. Jo diria que ho és MIG, d'immenjable.

Cal observar que, per tal que la dextralocació sigui possible, la còpula *és* (no present a (25a)) s'ha d'inserir en l'oració. Així mateix, l'estratègia de canvi d'ordre de paraules també es pot aplicar en aquest cas. Aquesta alternativa implicaria un canvi addicional: l'ús del sintagma preposicional *a mitges* enlloc de l'adjectiu *mig*, com a requisit idiosincràtic d'aquest qualificador («Jo diria que immenjable a MITGES»).

4.4. Omissió de la seqüència (temàtica) desaccentuada

Finalment, en alguns casos, l'alternativa més adequada a la ubicació no estàndard de l'accent oracional és l'omissió del material temàtic. Això sovint comporta l'omissió de nuclis de premodificadors accentuats. Aquests premodificadors són sovint intensificadors, comparatius o ordinals, com ara la paraula *segon* a l'exemple (26), que pertany a una sèrie de televisió doblada de l'anglès americà, *Married with children*.

- (26) [F20/*Casats i amb fills*] (BUD.: És l'estudiant més famós que ha passat per l'institut.)
 a. ALB.: *El SEGON estudiant més famós que hi ha passat!
 b. ALB.: El SEGON!

La seqüència «estudiant més famós que hi ha passat» a (26a) es pot suprimir completament ja que repeteix el mateix material lingüístic expressat prèviament per l'interlocutor. Val a dir que aquesta seqüència conté el pronom *hi* (que pot substituir locatius) per tal d'evitar la repetició d'un dels complements de l'oració (el complement adverbial *per l'institut*), la qual cosa indica que aquest complement és temàtic i que, per tant, es pot eliminar completament, com la resta de material desaccentuat. Malgrat això, mantenir la seqüència en posició de dextralocació («El SEGON, d'estudiant més famós que hi ha passat!») també pot ser una opció vàlida que, a més, evitaria eliminar massa material lingüístic i els problemes que això podria causar a l'hora d'adaptar el so a la imatge; és a dir, l'elocució catalana al moviment labial de l'actor en pantalla.

Si bé és cert que en el procés de doblatge hi participen diversos factors que poden incidir en el resultat final, com ara la llargada del material que s'ha d'articular, o la sincronització de la imatge i la veu, això no ha de condicionar la qualitat de la llengua emprada i, per tant, no pot eximir de no observar les regles gramaticals bàsiques de la llengua d'arribada.

5. CONCLUSIONS

El català recorre a la sintaxi per expressar la partició tema-remà; consegüentment, el seu patró prosòdic va íntimament lligat a la seva estructura sintàctica, a diferència de l'anglès. No considerar la posició de l'accent com a marcador de la frontera dreta de l'oració pot produir patrons de desaccentuació no estàndard. El calc de desplaçament d'accent *in situ* (en detriment de la dislocació) a nivell oracional en català (FORCADELL 2007, 2013, 2015) es produeix també a nivell sintagmàtic quan les seqüències desaccentuades no són constituents ora-

cionals com els adjunts o complements verbals (o parts dels complements, com ara certs postmodificadors de nuclis nominals i adjectivals que també es poden dislocar). En aquest cas, l'estructura resultant no és que sigui invàlida per no presentar una dislocació sinó per produir-se dins del sintagma, produint fenòmens aliens a l'estructura prosòdicoestructural del català, i empobrint el producte final del procés de doblatge, com hem intentat il·lustrar.

Els patrons no estàndard que ocorren en el doblatge de sèries de televisió poden estar influïts per la posició de l'accent en el text original. Els actors de doblatge també hi poden tenir part si miren de sincronitzar la seva elocució amb la de l'actor del text original (FORCADELL 2012). Sigui com sigui, hem volgut mostrar que les alternatives als patrons prosòdics no estàndard en català impliquen recórrer a estratègies que afecten l'estructura de l'oració. Per tant, els traductors i professionals involucrats en qualsevol procés i estadi de doblatge, correcció o assessorament sobre la llengua oral han de ser conscients no només de les funcions que la posició de l'accent oracional pot expressar en el text original, sinó també de les restriccions en la ubicació d'aquest accent que hi pot haver en la llengua d'arribada, i de les alternatives equivalents.

Cal tenir en compte que aquest isomorfisme entre prosòdia i estructura en català pot requerir l'accentuació d'un cert material temàtic ubicat dins del sintagma que pel seu valor informatiu s'esperaria que fos codificat en una posició desaccentuada, de dislocació.

No considerar les regles que regeixen el patró prosòdic del català, així com ignorar els contrastos entre llengües, afavorirà l'empobriment de la qualitat de la traducció. D'altra banda, la (des)accentuació no estàndard a nivell sintagmàtic, com hem vist en els exemples considerats, pot afavorir la difusió del calc, actualment en progrés, de l'estratègia de desplaçament d'accent *in situ*, un recurs disponible en anglès (i fins a cert punt també en espanyol), però aliè a l'inventari estàndard de recursos per marcar el focus en català. Això podria provocar un canvi lingüístic substancial en la sintaxi del català, si la dislocació acaba essent substituïda per l'estratègia prosòdica de calc d'accent. La desaccentuació no estàndard dins del sintagma no és,

doncs, un fenomen aïllat i inofensiu, sinó que és part i reflex de l'adopció de prosòdia aliena en el català actual.

BIBLIOGRAFIA

- BOLINGER (1972): Dwight Bolinger, «Accent is predictable (if you are a mind-reader)», *Language* 48, 3, ps. 633-644.
- (1989): *Intonation and its uses*, Stanford: Stanford University Press.
- ERTESCHIK-SHIR (2007): Nomi Erteschik-Shir, *Information Structure. The Syntax-Discourse Interface. Oxford Surveys in Syntax and Morphology*, Oxford – Nova York: Oxford University Press.
- FORCADELL (2007): Montserrat Forcadell, *Information packaging, language contact and linguistic change: structural calque in Catalan*, Tesi doctoral, Barcelona: Universitat Pompeu Fabra.
- (2012): «The (mis)rendering of informationally marked structures in fictive orality: English in situ accent-shift into Catalan», dins Jenny Brumme i Anna Espunya: *The Translation of Fictive Dialogue*, Amsterdam – Nova York: Rodopi, ps. 185-198.
- (2013): «La sintaxi catalana en procés de canvi: la desaparició de la dextralocació en el català de TV3», *Estudis Romànics* 35, ps. 401-414.
- (2014): «Structural change in Catalan Discourse», *Studies in Language* 38:2, ps. 237-274.
- (2015): «Seqüències no desaccentuables en català: prosòdia aliena en el català de TV3», *Estudis Romànics* 37, ps. 67-84.
- FUCHS (1984): Anna Fuchs, «'Deaccenting' and 'Default Accent'», dins Dafydd Gibbon i Helmut Richter: *Intonation, accent and rhythm: studies in discourse phonology*, Berlín – Nova York: De Gruyter, ps. 134-164.
- GELUYKENS (1987): Ronald Geluykens, «Tails (right-dislocations) as a repair mechanism in English conversation», dins Jan Nuyts i Georges De Schutter: *Getting One's Word into Line: On Word Order and Functional Grammar*, Dordrecht: Foris, ps. 119-129.
- GUNDEL (1985): Jeanette K. Gundel, «Shared knowledge and topicality», *Journal of Pragmatics* 9, ps. 83-107.

- HIRSCHBERG (2004): Julia Hirschberg, «Pragmatics and intonation», dins Laurence R. Horn i Gregory Ward: *The Handbook of Pragmatics*, Oxford: Blackwell, ps. 515-537.
- JACKENDOFF (1972): Ray S. Jackendoff, *Semantic Interpretation in Generative Grammar*, Cambridge, Mass.: MIT Press.
- LADD (1980): D. Robert Ladd, *The Structure of Intonational Meaning: Evidence from English*, Bloomington: Indiana University Press.
- PRIETO (2002): Pilar Prieto, *Entonació: models, teoria, mètodes*, Barcelona: Ariel.
- PRINCE (1981): Ellen F. Prince, «Toward a taxonomy of given/new information», dins Peter Cole: *Radical Pragmatics*, Nova York: Academic Press, ps. 223-255.
- ROCHEMONT (1998): Michael Rochemont, «Phonological focus and structural focus», dins Peter Culicover i Louise McNally: *Syntax and semantics 29: The limits of syntax*, San Diego: Academic Press, ps. 337-364.
- ROOTH (1992): Mats Rooth, «A theory of focus interpretation», *Natural Language Semantics* 1, ps. 75-116.
- SELKIRK (1984): Elisabeth O. Selkirk, *Phonology and Syntax: The Relation between Sound and Structure*, Cambridge, Mass.: MIT Press.
- VALLDUVÍ (1992): Enric Vallduví, *The Informational Component*, Nova York: Garland.
- (1994): «Detachment in Catalan and information packaging», *Journal of Pragmatics* 22, ps. 573-601.
- (2008): «L'oració com a unitat informativa», dins Joan Solà *et al.*, *Gramàtica del Català Contemporani*, vol. 2, Barcelona: Empúries, ps. 1221-1279.
- VALLDUVÍ & ENGD AHL, (1996): Enric Vallduví i Elisabet Engdahl, «The linguistic realization of information packaging», *Linguistics* 34, ps. 459-519.
- VALLDUVÍ & VILKUNA (1998): Enric Vallduví i Maria Vilguna, «On rheme and contrast», dins Peter Culicover i Louise McNally: *The limits of syntax. Syntax and Semantics 29*, Nova York: Academic Press, ps. 79-108.
- VALLDUVÍ & ZACHARSKI (1994): Enric Vallduví i Ron Zacharski, «Accenting phenomena, association with focus and the recursiveness

- of focus-ground», dins Paul Dekker i Martin Stokhof: *Proceedings of the 9th Amsterdam Colloquium*, Institute for Logic, Language and Computation, University of Amsterdam, ps. 683-702.
- VILLALBA (1996): Xavier Villalba, «Sobre la dislocació a la dreta», *Llengua i Literatura* 7, ps. 209-234.
- (2009): *The Syntax and Semantics of Dislocations in Catalan*, Colònia: Lambert Academic Publishing.
- ZACHARSKI (1993): Ron Zacharski, *Discourse Pragmatics Model of English Accent*, Tesi doctoral, University of Minnesota.
- ZIMMERMANN & FÉRY (2010): Malte Zimmermann i Caroline Féry, *Information structure. Theoretical, Typological and Experimental Perspectives*, Oxford: Oxford University Press.
- ZIV & GROSZ (1994): Yael Ziv i Barbara Grosz, «Right dislocation and attentional state», dins Ronna Buchalla and Anita Mittwoch: *Proceedings of the Ninth Annual Conference of the Workshop on Discourse. Israeli Association for Theoretical Linguistics*, Jerusalem: Akademon Press, ps. 184-199.
- ZUBIZARRETA (1998): M. Luisa Zubizarreta, *Prosody, Focus and Word Order*, Cambridge, Mass.: MIT